

Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų (LGBT) teisės Europos Sąjungoje

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos skyriaus „Lygybė“ 21 straipsnyje draudžiama diskriminacija dėl seksualinės orientacijos.

Politinės aplinkybės

Pastarųjų metų įvykiai rodo, kad Europos Sąjungoje vis geriau suvokiamos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų (LGBT) teisės. Lisabonos sutartis ir teisiškai privaloma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija sustiprino nediskriminavimą reglamentuojančių teisės aktų sistemą. Dabar ES visose savo politikos ir veiklos srityse privalo kovoti su diskriminavimu, taip pat su diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos.

Europos Tarybos Ministrų komitetui ir parlamentinei asamblėjai priėmus dvi rekomendacijas ir rezoliuciją dar kartą tarptautiniu lygmeniu ryžtingai patvirtintas konsensusas dėl poreikio kovoti su diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės.

Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, kai kurioms ES valstybėms narėms priėmus ribojančius teisės aktus, Europos Parlamentas 2009 m. paprašė FRA ištirti LGBT padėtį.

Pagrindinės išvados

FRA ataskaitoje „Homofobija, transfobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės“ atskleidžiamos trys pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria LGBT Europos Sąjungoje: jie priversti gyventi tylėdami ir būti nematomi, kentėti smurtinius užpuolimus, ribojamos jų teisės į lygias galimybes, pvz., darbovietėse, nuomojantis būstą arba keliaujant Europos Sąjungoje.

Nevienodos aplinkybės

ES valstybių narių teisėkūros raida LGBT teisių apsaugos srityje skiriasi. Atlikusi tyrimą FRA nustatė šešis pagrindinius (tarpusavyje susijusius) klausimus, apimančius ir teigiamas, ir neigiamas tendencijas:

• Susirinkimų ir raiškos laisvė

Sunkumai, kylantys rengiant LGBT paradus „Pride“, arba agresyvūs pasipriešinimo protestai, taip pat gerėjanti demonstrantų apsauga; draudimas teikti informaciją apie vienos lyties asmenų santykius paaugliams.

• Neapykantos nusikaltimai ir neapykantą kurstančios kalbos

Ribota LGBT apsauga nuo nepakantumo veiksmy ir smurto - tik nedaug valstybių narių plečia baudžiamosios teisės taikymo sritį, įtraukdamos tokius incidentus.

• Nevienodas požiūris ir diskriminavimas

Translyčių asmenų apsauga tebėra neaiški, nepaisant ES teismų praktikos; vis dėlto, nemažai lygybės institucijų informuoja apie seksualinę orientaciją užimtumo ir kitose srityse.

• Laisvas judėjimas ir šeimų susijungimas

Vienodo požiūrio principas šioje srityje taikomas nevienodai: kai kurios ES valstybės narės riboja arba atsisako pripažinti kitoje valstybėje narėje sudarytą vienos lyties asmenų partnerystę arba santuoką, o kitos valstybės narės išplečia savo teisės aktų taikymą šioje srityje.

• LGBT prieglobsčio prašytojų tarptautinė apsauga

Daugelis valstybių narių tebemanoma, kad prieglobsčio prašytojai, prašantys apsaugos nuo persekiojimo dėl seksualinės orientacijos arba lyties tapatybės, neturi teisės į ją, jeigu gali gyventi savo šalyje „neatsiskleisdami“.

• Lyties pakeitimas

Kliūtys, susijusios su gydymu, teisiniu pripažinimu ir vienodu požiūriu daugelyje socialinio gyvenimo sričių, nors kelios ES valstybės narės šią padėtį pagerino.

Įvairialypis vaizdas

Šie mišrūs poslinkiai rodo, kad Europos Sąjungoje daroma nevienoda pažanga ir nevienodu greičiu: ES valstybėse narėse ir toliau esama esminių skirtumų. Kliūtis didžiaja dalimi galima sieti su atkakliu nepakantumu ir neigiamu požiūriu į LGBT.

Teisėkūra ir visuomenės pritarimas – neatsiejami

Nenusistovėjusios tendencijos ES gali atspindėti arba sustiprinti neigiamą požiūrį į LGBT ir stereotipus. Lygias teises būtina įtvirtinti teisės aktuose; kai kuriose srityse tai jau daroma. Tačiau vargu ar visuomenės supratimą ir pritarimą galima užtikrinti vien tik teisės priemonėmis, juk norint padidinti LGBT teisių suvokimą, būtinas ir valdžios institucijų bei pilietinės visuomenės dialogas ir dalyvavimas.

Todėl Europos Tarybos rekomendacijoje dėl kovos su diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos arba lyties tapatybės priemonių ES valstybėms narėms pateikiamos naudingos gairės, kaip didinti pagarbą LGBT teisėms ir stiprinti jų apsaugą bei plėtojimą. Šios rekomendacijos įgyvendinimas padės ugdyti bendresnį požiūrį į šių teisių įgyvendinimą.

Aktyvios veiklos iniciatyvos

Kai kurios nacionalinės vyriausybės priėmė išsamius planus LGBT teisėms apsaugoti. Pavyzdžiui:

Nyderlandai priėmė išsamų 2008–2011 m. LGBT politinį dokumentą „Tiesiog gėjai“. Tai nacionalinis veiksmų planas, apimantis 60 įvairių priemonių, tarp jų 24 įvairių valstybės institucijų remiamus projektus, kuriais stiprinamas visuomenės pritarimas ir suteikiamos teisės LGBT.

Švedijoje vyriausybės agentūra padeda „kovoti su heteroseksualumo institucionalizavimu visuomenėje“, vykdydama įsipareigojimą plėtoti demokratiją, pakantumą ir žmogaus teises.

Jungtinė Karalystė į dabartinę vyriausybės programą įtraukė darbo programą, kuria siekia „įveikti pasenusias nuostatas ir užtikrinti vienodas galimybes visiems, nepaisant jų seksualinės orientacijos arba lyties tapatybės“.

Kelios ES valstybės narės – Estija, Prancūzija, Vokietija, Nyderlandai, Ispanija ir Jungtinė Karalystė – ėmėsi priemonių, kad sustiprintų šviečiamąją veiklą ir dialogą, visų pirma mokyklose ir švietimo įstaigose, ir pakeistų nusistatymą prieš homoseksualumą ir LGBT.

Įrodymais paremti patarimai

Remiantis FRA lyginamosios analizės išvadomis, nuolatinę teigiamą apsaugos nuo diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės raidą galima plėtoti įgyvendinant iniciatyvas ir koordinuotus veiksmus, kaip antai:

- stiprinant ir tobulinant teigiamus poslinkius visose pagrindinėse politikos srityse;
- mobilizuojant išteklius ir teikiant pagalbą ES valstybėms narėms, siekiant stiprinti Europos Tarybos rekomendacijos dėl LGBT teisių apsaugos įgyvendinimo pažangą;
- remiant iniciatyvas, kurių imamasi kartu su pilietine visuomene, kad būtų vis geriau suprantamos ir gerbiamos LGBT teisės ir didėtų pritarimas joms.

Konkrečiau FRA nuomonėse pabrėžiama, jog būtina:

- remti pastangas dėl horizontalaus pobūdžio direktyvos, suteikiančios vienodą apsaugą nuo diskriminavimo visais pagrindais, įskaitant seksualinę orientaciją;
- vengti taikyti „viešosios tvarkos“ išimtis, įvedant pernelyg didelius apribojimus LGBT renginiams ir kitiems LGBT tapatybės arba santykių raiškos būdams;
- užtikrinti teisę gauti nešališką informaciją apie LGBT ir jų santykius ir gyventi atviroje bei įtraukioje aplinkoje, kuri yra itin svarbi LGBT vaikams;
- užtikrinti vienodą apsaugą nuo homofobinių ir transfobinių incidentų kaip ir nuo neapykantą kurstančių kalbų ir nusikaltimų, kuriuos skatina rasizmas ir ksenofobija;
- užtikrinti tinkamą ES teisės aktuose įtvirtintos translyčių asmenų teisinės apsaugos taikymą ir aiškiai įtraukti „lyties tapatybę“;
- į „šeimos nario“ apibrėžtį įtraukti susituokusius, įregistruotus arba gyvenančius santuokoje vienos lyties partnerių sąvoką laisvo judėjimo ir šeimų susijungimo kontekste;
- pripažinti seksualinę orientaciją ir lyties tapatybę persekiojimo pagrindu ir stengtis geriau suvokti bei tinkamiau tvarkyti prašymus suteikti prieglobstį, visų pirma vengiant žeminančio ir atgrasaus seksualine orientacija ir lyties tapatybe grindžiamų prašymų patikimumo vertinimo;
- suvokti lyties tapatybę kaip asmeninio gyvenimo ir apsisprendimo dalį, o ne kaip psichikos sutrikimą, ypač kai oficialiuose dokumentuose keičiama lytis arba vardas bei pavardė;
- skatinti darnesnę viešąją nuomonę LGBT klausimais, plėtojant LGBT grupių, žiniasklaidos, politikų ir religinių institucijų dialogą, pvz., bendradarbiaujant su įvairiomis agentūromis ir pasitelkiant partnerystes.

Papildoma informacija:

FRA lyginamoji teisinė analizė „Homofobija, transfobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės – 2010 m. atnaujinta redakcija“ skelbiama internete adresu fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm.

FRA veiklos LGBT teisių srityje apžvalga pateikta FRA interneto svetainėje fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm.